

In de verhalenserie 'De artiestenuitgang' vertellen bekende namen van weleer over hun leven na het applaus. Vandaag de tiende en laatste aflevering, met zanger/tekstschrijver/pianist/schilder Ramses Shaffy. Komende vrijdag wordt hij 75 jaar. Maar op zijn eigen kalender staat het niet. „Ik leef zonder agenda, zonder dag of uur. Laat alles maar gewoon gebeuren.”

Leven zonder dag of uur is eindeloos

Een schijn van onaantastbaarheid. Liet hij zijn stem schallen, leek er een orkest tot leven te komen. Kijk naar oude beelden van zijn optredens en je ziet een artiest die boven alles uitstijgt. Zingend als een vorst die met natuurlijk overwicht zijn gehoor regeert. Liedjes als 'Pastorale', 'Laat me' en 'Sammy' maakten van Shaffy een monument in de Nederlandse muziek. Los van de wereld, los van alles.

Een interview? Geen schijn van kans, zegt zijn manager. Zoiets werkt niet bij Ramses. Hij is er de man niet voor. Maar hij heeft wel een tip: „Zorg maar dat je gewoon een keer met hem in gesprek komt. Dan praat hij wel.” Dus zo maar eens naar hem toe gegaan. In de hal van het Amsterdamse verzorgingshuis waar hij woont, zit hij in zijn eentje voor zich uit te kijken. De blik in de leegte. „In het niets kijken helpt om je gedachten op orde te krijgen”, doceert hij. De stem van de diepte, de rollende r. Ogen die dwars door je heen lijken te kijken. Even praten? Jawel. Hij begint over het thuis, de mensen daar en zijn plek in dat geheel. „Ik probeer zó te leven dat ze geen

Monument Ramses Shaffy wordt 75 jaar

werk aan me hebben.” Want de koning van de vrijheid wil een ander nooit tot last zijn. Was zijn hele leven niet één grote ontsnapping aan alles wat naar verplichting en vastheid rook? De kunst bood een uitweg uit het alledaagse, net zoals de drank dat jaren deed. Die alcohol, die hem bijna vloerde, maar hem als trouwe vriend toch nog een verlening van het leven gunt. Spijt? Nee, nergens spijt van. Het kon niet anders, legt hij uit. Want wie het leven in zijn volledigheid beërft geniet niet alleen, maar bezeeft zich ook aan de rafelranden. Voorzichtig gaat de koers dan richting 'het vak'. „Artiest word je niet”,

is zijn les. „Artiest ben je.” Zijn jeugd doet denken aan een kinderboek. Ramses Shaffy komt in 1933 ter wereld in een voorstadje van Parijs. Zijn vader is een Egyptische diplomaat, zijn moeder een Poolse gravin. Nog voor hun zoon in de wieg ligt, gaan zijn ouders uit elkaar. Hun zoon blijft bij zijn moeder. Maar als Ramses zes jaar is, wordt zij ziek en kan ze niet meer voor hem zorgen. Ze zet hem op de trein naar Nederland, naar een tante in Utrecht die hem opvangt. Maar ook tante wordt ziek, waarna het ontheemde kind tot zijn verdriet in een kindertehuis terecht komt. Iedere keer loopt hij daar weg, om steeds opnieuw uit te huilt bij een dame die woont in het bos bij het thuis. Die vrouw is weer familie van het kinderloze echtpaar Snellen in Leiden, dat Ramses in zijn huis opneemt.

Musea

Zijn pleegouders overladen hem niet alleen met liefde en zorg, maar ook met liefde voor de cultuur. Ze nemen hem mee naar musea, theaters en concerten en laten hem een klassieke piano-opleiding volgen. Opleidingen en studies lopen op niks uit, tot hij op de Amsterdamse Toneelschool zijn draai vindt. In het laatste jaar manifesteert hij zich als zanger en schrijft hij teksten en muziek. Creativiteit wint het van zakelijk denken: in ruil voor een bedragje dat hij op een gezellige avond goed kan gebruiken, tekent hij op een onbezonnen moment een contractje bij een muziekuitgeverij. Het gevolg is dat de rechten van al zijn liedjes jarenlang grotendeels in de zakken van de uitgever verdwijnen. Hij treedt op als zanger, maar speelt in die tijd vooral toneelrollen. Tot hij het als acteur bij de Nederlandse Comedie waagt om halverwege een voorstelling van het toneel te verdwijnen, in een naburige kroeg een klein feestje te bouwen en daar een aap op de kop te tikken. Als hij daarna half beneveld met het beest het podium weer oploopt, wordt hij op staande voet ontslagen.

Zijn grote doorbraak komt met Shaffy Chantant: een liedjesprogramma met steeds wisselende gasten. Hier werkt hij voor het eerst samen met Liesbeth List en verschijnt hij op het podium met zijn grote liefde Joop Admiraal. Iedere keer anders, iedere keer verrassend, maar steeds met Ramses als onbetwiste vorst in zijn eigen koninkrijk. Cultuurminnaars vallen als een blok voor de vernieuwende aanpak. Hier wordt gevoel rechtstreeks vertaald in tekst en muziek. Soms zijn klanken zelfs genoeg. Het nummer 'Shaffy Cantate' is niet meer dan één lang 'lalalalala', maar spát van het podium. Door dat succes is Ramses opeens een naam. Hij krijgt rollen in speelfilms, is het middelpunt van tv-shows en scoort zowaar Top Veertig hits met 'Sammy' en 'We zullen doorgaan'. Maar succes, vrienden, vrijheid en verplichtingen blijken geen haalbare combinatie. Niet voor Ramses, de onberekenbare. Nog doof van het applaus van de ene avond kan het gebeuren dat hij de volgende avond niet komt opdagen, om een uitverkochte zaal voor niks te laten wachten. Waag het niet om boos op hem te worden - iedereen weet dat het toch ook geen zin heeft - maar die wispelturigheid maakt platenbazen en theaterdirecteuren kopschuw bij het maken van nieuwe afspraken. Een schuldeiser die bij hem aan de deur komt, benoemt hij terstond tot manager, maar de samenwerking duurt niet lang. Een onvermijdelijk faillissement levert hem niet alleen stof voor een liedje op, maar ook een houvast van vrijheid. Het bankroet betekent immers dat anderen hem precies uit handen nemen waar hij van gruwelt: rekenwerk en verplichtingen. Wat overblijft is de ruimte om creatief te zijn.

Bhagwan

Op zoek naar een leidraad treedt Shaffy begin jaren tachtig toe tot de Bhagwan-beweging. Het 'zing, vecht, bid, huil, werk en bewonder' waarover hij zo vaak had gezongen, sluit naadloos aan bij de denkbeel-

Ramses Shaffy: „Als je niks plant, kan er ook niks tegenvallen. Dan valt alles hooguit mee.”

FOTO KIPPA

den van zijn Oosterse voorbeeld. Na wilde jaren van drank vindt hij hier een ontuchtterende rust. Pogingen om na die oranje periode op het podium terug te keren, stranden. Tot hij met Liesbeth List het idee van 'Shaffy Chantant' nieuw leven inblaast. Avond aan avond zit de zaal vol. Tot zijn spijt komt het publiek niet voor nieuwe liedjes, maar hunkert het naar het vertrouwde repertoire. Dus doen ze het maar weer: opnieuw de 'Pastorale', 'Laat me' en 'We zullen doorgaan'. Het succes is zó groot dat Shaffy als zestigjarige de hoofdrol krijgt in de musical 'De Man van la Mancha', waarvoor hij lovende kritieken kreeg. Daarna verdwijnt hij zo goed als van de podia. Een concert als erbetoon, de uitreiking van een Edison-oeuvre-prijs en een bekroonde documentaire over hem stillen de honger van Ramsesfans zo nu en dan, maar zelf blijft hij meestal buiten de schijnwerpers.

Alleen treedt hij nog af en toe op met de band Alderliefste, om samen zijn vertrouwde nummers te brengen. Dan rolt die vrouwde r weer over de golven van die meeslepde stem door de zalen.

Levensader

Want hij wil blijven zingen. De band met zijn achterban moet blijven, vertelt hij in het Amsterdamse tehuis. „Als artiest is je publiek je levensader, als zanger is de muziek je taal.” Wanneer hij weer optreedt? Vraag het niet. „Als het zo ver is, halen ze me op en dan doe ik het. Je moet het leven niet willen plannen. Dan leef je niet. Geniet liever van wat zich aandient en laat de dingen maar gebeuren zoals ze gebeuren. Dan geef je kansen de ruimte.” Met zijn 75e verjaardag in aantocht, proberen we nog een vraag in het gesprek te verweven of hij dingen an-

ders had moeten doen, in die driekwart eeuw. Maar daar moet je bij hem niet mee aankomen. Wetten van spijt en van achteraf tóch gelijk hebben gelden niet, in het land van koning Ramses. „Als je niks plant, kan er ook niks tegenvallen. Dan valt alles hooguit mee.” Begin ook niet over wat hij mogelijk heeft bereikt in die jaren. Dat begint al naar presteren te ruiken. Nee, als hij al een beetje gevoel heeft overgebracht, vindt hij het genoeg. „Als ik met mijn liedjes mijn publiek kan troosten is dat mooi. Maar als ik ze door mijn werk de liefde kan laten ontdekken, is dat nog veel mooier.”

JAN VRIEND

Dit is het slot van een waarin eerder interviews verschenen met onder meer Johnny Hoes, Corrie van Gorp, Han Ebbelaar, Han Peekel, de Kermisklanten, Gert Timmerman, Penney de Jager en Tineke de Nooij.

De oude Ramses Shaffy is altijd dichtbij

Intimi en collega's van Ramses Shaffy komen deze week bij elkaar om zijn 75e verjaardag te vieren. Hier de herinneringen aan Ramses van drie genodigden.

„Vanaf het moment dat ik hem zag, was ik verliefd op hem”, vertelt zangeres Liesbeth List. „Zoals iedereen destijds verliefd op hem was. Want Ramses was een god in die tijd. Groot, sterk en gevoelig.” Hun eerste ontmoeting vond ruim veertig jaar geleden plaats in een Amsterdams artiestencafé. „Ik zat op de modevakschool en probeerde als zangeres aan de slag te komen. Toen ik hem dat vertelde, zei hij dat ik maar bij hem langs moest komen om liedjes door te nemen.” Toch deed ze dat niet. „Ik dacht dat het een versiertruc was.” „Later belde hij me op toen hij een zangeres zocht voor Shaffy Chantant. Vanaf dat moment zijn we voor het publiek een niet te scheiden combinatie. Hoewel niemand de vrijheid van Ramses mag afpakken, is het nooit uitgegaan tussen ons. En het raakt ook nooit meer uit.” „De kracht van Ramses is zijn waarheid. Die edele afkomst van hem, herken je in ieder gebaar. Zodra hij ergens binnenkomt, zijn alle ogen als vanzelfsprekend op hem gericht. Hij hoeft niet bijzondere

Liesbeth List en Ramses Shaffy in 2004. De zangeres over de jarige: „Zingt hij over de liefde, zie je hoe de kracht bezit van hem neemt.”

Foto ANP/Rick Nederstigt

doen om op te treden, hij is het uit zichzelf.” Zelf beweerde hij dat hij Liesbeth List voor een optreden 'in de coulissen inademde' om van ieder concert een succes te maken. Zij verklaart de magische samenwerking door

'een dynamische vonk'. „Als wij samen op het toneel staan, kijken we elkaar steeds aan. Zingt hij over de liefde, zie je hoe de kracht bezit van hem neemt. Bezingt hij het einde van de liefde, zie je hoe de eenzaamheid zijn lijf binnendringt.”

Het was niet altijd koek en ei tussen Ramses en Liesbeth. „Er waren tijden dat de drank veel kapot maakte. Toch kwam het iedere keer weer goed. Als hij weer genoeg had gedronken, herrees hij uit zijn as en spatte hij weer als vanouds.”

„Natuurlijk beginnen de jaren te tellen. En de alcohol heeft veel stuk gemaakt. Wie hem niet goed kent, denkt dat er een eenzame man in de hal van dat tehuis zit. Maar in de tijd dat hij op zichzelf woonde, was zijn isolement soms veel groter. Ramses vindt het prima zo. Hij is daar gelukkig. En de oude Ramses is altijd dichtbij. Zodra hij zingt, zie je zijn ogen weer stralen en is hij weer het fenomeen van toen.”

Icoon

Zijn manager Menno Timmerman: „Ramses treedt hooguit nog een keer of zeven, acht per jaar op. Niet voor het geld, maar uit passie. Ieder concert is balanceren op de rand van het toelaatbare, want je weet nooit van tevoren hoe het uitpakt. Om het in vertrouwde handen te houden, staat hij alleen nog op het toneel met Liesbeth List en met de band Alderliefste. Die voelen hem aan en die vangen hem op als dat nodig is.” „Vorig jaar trad hij op bij Bevrijdingspop in Haarlem. Omdat hij wat moeilijk ter been was, begeleidde ik hem het podium op. Het was indrukwekkend om te merken hoe het jonge publiek hem in het hart sloot. Ik dacht dat hij een icoon van vroeger was, maar zijn liedjes zongen ze woordelijk mee.” Met zijn Shaffy-liedjesprogramma houdt zanger Niels van der Gulik het repertoire van Ramses levend.

„Vergelijk zijn teksten maar met realistische schilderkunst. Iedereen snapt het. Zijn woorden komen aan omdat ze puur en simpel zijn. Hij schetst tijdloze gevoelens. Verliefdheid, twijfels, eenzaamheid en bewondering herkent iedereen.”

In de ban van

Niels van der Gulik raakte als vijftienjarige scholier 'in de ban van Shaffy' nadat hij hem op de televisie met Liesbeth List

Mijmeringen bij 75ste verjaardag van een icoon

de 'Shaffy Cantate' zag vertolken. „De energie die daar vanaf straalde was overduidelijk. Ik wilde meteen van alles over hem weten en ben zijn cd's gaan kopen.” Nadat hij van de muziek zijn werk had gemaakt, bracht zanger Niels bij een optreden met zijn band een nummer van Shaffy ten gehore. Zijn grote voorbeeld zat zelf in de zaal. „Na afloop kwam hij naar me toe. Hij gaf me complimenten en raadde me aan om soloprogramma met zijn werk te brengen.” Met die 'koninklijke' goedkeuring op zak, ontstond zijn Shaffy-act waarmee Van der Gulik onder meer in Felix Meritis (het oude Shaffy-theater) stond. Voor liefhebbers: op 21 oktober sluit hij zijn Shaffy-jaar af met een concert in schouwburg Het Park in Hoorn.

JAN VRIEND